

Чиновницька сваволя в байках Є. Гребінки

Справжню літературну славу Євгенові Гребінці принесли його байки. В Україні вже існувала певна байкарська традиція, адже байка — це витвір поетичної уяви народу. Байка широко побутувала в XVII—XVIII століттях. Приклади байок наводилися в курсі риторики, а також включалися до перекладних збірників. Тоді тільки визначалися шляхи розвитку нової української літератури і точилася запекла боротьба за розширення її тематичного й жанрового різноманіття. До жанру байки зверталися Григорій Сковорода, Левко Боровиковський, Іван Котляревський, Петро Гулак-Артемівський та інші видатні митці.

У своїй творчості Гребінка-байкар наслідував кращі літературні і фольклорні зразки, використовуючи чималий досвід своїх попередників. Автор виглядає надзвичайно самостійним, відображаючи світогляд українського селянина, а також надаючи своїм байкам національного колориту. Своім корінням байки Євгена Гребінки сягають у народну творчість, де знайшли вираження одвічні прагнення, сподівання та думки трударів. Автор робив свої байки зрозумілими для широкого загалу читачів. Майже в усіх байках Гребінки гнобителям, хижакам та пристосуванцям протиставлені звичайні трудівники — уособлення моральних чеснот, працьовитості, людяності. Автор взяв із фольклору образи персонажів-тварин, які традиційно в байкарській справі наділяються людськими рисами, і відтворив погляди простого народу та суспільні явища того часу. Гребінка осуджував чиновників, ланів, судців та кругову поруку поміж ними.

Запозичивши тему одного з найкращих творів російського байкаря Івана Крилова, Євген Гребінка втілює її в оригінальній байці, яка називається «Ведмежий суд». Поширеним явищем у той час була продажність суддів, і автор викриває їх. У байці показано, як хитрі та спритні хижаки розтерзують беззахисного трудівника уособленого в образі Вола.

Віл не вчинив нічого злочинного. Він не йшов проти своєї природи. Лисичка подала облудний донос на Вола, звинувачуючи його в тому, що «пив, як мошенник, брагу, їв сіно, і овес, і сіль». Не виключено, що Лисичка в змові зі суддями. Ведмідь-суддя та Вовки-підсудки судять Вола по-своєму. Хижаки, можливо, зрозуміли б Вола, коли б той їв м'ясо, як вони. Але ж трудівник був чесним вегетаріанцем. Це дало підставу негайно, без зайвого клопоту засудити Вола:

Понеже Віл признався попелястий,

Що він їв сіно, овес і всякі сласті,

Так за такі гріхи його четвертувать

І м'ясо розідрать судцям на рівні часті,

Лисиці ж ратиці оддать.

Зовнішню законність дотримано: велось слідство, присутні суддя й підсудки, вирок написано за всіма вимогами юриспруденції. Але добре видно, що торжествують аж ніяк не закон, істина та справедливість, а влада імущих, які дуже люблять правити суд по-своєму.

Байка Євгена Гребінки дуже дотепна й виразна. Автор намалював типову картину чиновницького свавілля. Ми бачимо, що підсудний не має ніяких прав, а донощиці Лисиці, яка спровокувала цю судову справу, теж дещо перепадає із суддівського столу.

В інших байках Євген Гребінка теж критикує судових чиновників і взагалі тодішній суд. Це байки «Зозуля та Снігур», «Мірошник», «Рибалка» та інші. Наприклад, у байці «Рибалка» автор красномовно доводить, що судова сваволя, грабіжництво чиновників, несправедливість панів не є окремими явищами, а становлять ланки одного ланцюга — кругової поруки.

Євген Гребінка творчо сприйняв досвід попередників, розвинув народно-сатиричну байкарську традицію. Завдяки цьому українська байка піднялася на вищий рівень, і це мало велике значення для розвитку української літературної мови. З часів Євгена Гребінки наша література утвердилася на шляхах народності й реалізму, і не останню роль у цьому відіграв автор кумедних та водночас гірких байок.